

De Tafel van XII
Nationaal & Europa
Spreker: Joanne Kellermann
5 juni 2018

Introductie

Pianomuziek: Mijin, student aan Codarts hogeschool voor de kunsten

Ruben van Zwieten – opent met het gedicht *'Vijffarenplan'* van Herman de Coninck

Welkom terug bij de Tafel van XII in Rotterdam, waar we dit jaar begonnen met de Tafel van XII. We hebben vier keer een blok van drie bijeenkomsten. De eerste keer bespreken we het thema in de nieuwe tijd, de keer daarop neemt een leermeester ons mee met dat thema in de oude bronnen, en de derde keer in zo'n kwartaal spreken we over de positie die je daar zelf in hebt. De thema's die aan bod komen zijn ogenschijnlijke tegenstellingen. Het gaat er daarbij niet om de tegenstelling op te zoeken, maar om over beide invalshoeken ons licht laten schijnen en te zoeken hoe wij kunnen bijdragen om met bestaande problematieken iets te doen. Zo spraken we in het eerste blok over Technologie & Mens, het tweede blok stond in het teken van Homogeen & Divers, en het vorige blok spraken we over Commercieel & Ideëel – we hebben nog een gesprek met Jan Peter Balkenende tegoe, op 3 juli aanstaande. Het thema dat we vanavond inleiden is Nationaal & Europa.

We hebben dat thema als volgt beschreven: Na ruim een halve eeuw van gestaag bouwen verkeert de Europese Unie in ongekend zwaar weer. Als gevolg van economische tegenwind, het migratievraagstuk, en een instabiele euro wankelt bij velen het vertrouwen in een gezamenlijke Europese toekomst. Tegelijkertijd wordt er in verschillende landen in Europa weer hardop gedroomd over de terugkeer naar de natiestaat. Na decennia van internationale integratie gaat het gesprek weer over soevereiniteit en nationale cultuur. Nu een tijdperk van deglobalisering lijkt aan te breken, moet de betekenis van nationaal en Europees opnieuw worden doordacht. Heeft Europa alleen toekomst als we nationale staten steeds verder opgeven? Of blijft er ruimte bestaan voor oude grenzen? Wat is de waarde van een nationale identiteit, als we de wereld als Europeaan tegemoet willen treden? En vooral: welke lessen moeten er getrokken worden, nu het enthousiasme voor Europese samenwerking tanende is?

We nodigden twee sprekers uit, maar er is maar een spreker in ons midden, en dat komt omdat Wytze Russchen wegens gezondheidsproblemen heeft moeten afzeggen.

Joanne Kellermann was na haar studie Rechten in Leiden als advocaat werkzaam bij het advocatenkantoor Nauta Dutilh en later als partner in Amsterdam, New York en Londen. Daarna was ze de eerste vrouw in de directie van De Nederlandsche Bank, verantwoordelijk voor het toezicht op pensioenfondsen en verzekeraars, en de toezicht-expertisecentra van De Nederlandsche Bank van 2007 tot 2014. Ze kreeg daar bij haar afscheid een hele mooie onderscheiding voor en hield kort daarna een prachtige meesterpreek in De Nieuwe Poort over een boek van Stephen Green, *Good value*, dat ging over de decompartmentalisatie van de bankier. Daarna werd ze in Brussel directeur van de Single Resolution Board, om te proberen wat van de bankunie te maken. Daar is ze onlangs vertrokken. Dames en heren, een warm applaus voor Joanne Kellermann.

Intermezzo met pianomuziek

Ruben van Zwieten: Joanne, als je nu je eigen curriculum vitae hoort, wat denk je dan?

Joanne Kellermann: Ik ben benieuwd wat de volgende stap wordt. Ik heb nu een sabbatical en doe alleen leuke dingen, en ook heb ik tijd om met veel mensen te praten en op een andere manier naar mezelf te kijken.

Ruben van Zwieten: Hoeveel jaar zie jij jezelf nog werkend door het leven gaan?

Joanne Kellermann: Ik zie niet een hele strakke scheidslijn. Wel heb ik gemerkt – ik ben nu 57 – dat opeens mijn horizon switchte. Je tijd wordt kostbaarder. Nu denk ik: hoe ga ik mijn tijd het beste besteden?

Ruben van Zwieten: Je hield bij DNB toezicht op de pensioenen. Keek je toen ook al door een Europese bril naar pensioenen?

Joanne Kellermann: Zeker. Sowieso is DNB onderdeel van de Europese Centrale Bank, en daarmee een Europees instituut. We zijn in Nederland gewend om op een bepaalde manier te kijken naar onze pensioenen en onze pensioenfondsen, en we hebben het fantastisch voor elkaar in Nederland. Wij hebben een enorme pensioenspaarpot; dat heeft geen enkel ander land in Europa. En daarmee raak je meteen een open zenuw, want de pensioenfondsen in Nederland willen niet dat andere Europese landen aan onze spaarpot komen. Maar er zijn grote cultuurverschillen. Andere landen kijken heel anders naar pensioenen. In Nederland gaat het niet alleen over de leeftijd van pensionering maar vooral over de pensioenpotten, en wie daarvan het meeste profiteert. Maar in landen waar mensen niet zelf hebben gespaard, zoals bijv. Griekenland, gaat het in feite over de vraag welke belastingbetaler de vergrijzende bevolking van pensioen gaat voorzien. In beide gevallen gaat het over de verdeling tussen generaties. In hoeverre laat je de jongeren nu alvast betalen voor de ouderen, en in hoeverre hebben de jongeren zelf ook een perspectief.

Ruben van Zwieten: Wat was jouw standpunt toen jij zelf in de directie van DNB zat?

Joanne Kellermann: Mijn carrière is sterk beïnvloed door de golven van de economie. Toen ik die post bij DNB kreeg was er geen vuiltje aan de lucht, maar vervolgens brak de crisis los. Dat was een griezelige tijd voor iedereen, maar zéker voor de bestuurders van pensioenfondsen, die de spaarpotten zagen wegsmelten. Een van de dingen die ik toen heb gedaan is bijeenkomsten organiseren om de topbestuurders van de pensioenfondsen bij elkaar te brengen. De bedoeling was ten eerste om ze te laten inzien dat ze niet alleen waren, en ten tweede om te bespreken wat we konden doen. Toen het stof eenmaal was neergedaald was ik ook degene die aan de pensioenfondsen en aan de Nederlanders moest vertellen dat de pensioenen niet zo gegarandeerd waren als iedereen altijd dacht. Alles was altijd omhoog gegaan, maar opeens waren dekkingsgraad en kortingen actuele thema's.

Ruben van Zwieten: In Europa werd in die tijd de term PIGS gebruikt, wat stond voor Portugal, Italië, Griekenland en Spanje. Er was een belevingsverschil tussen noord- en zuid-Europa.

Joanne Kellermann: Ja, opeens ontstond een enorme kloof, doordat er dingen gebeurden die niemand zich daarvoor had kunnen voorstellen. Wij, de brave spaarders in het noorden die altijd hard gewerkt hebben en altijd voorzichtig zijn geweest, en PIGS in het zuiden die de ellende hadden ontketend. Een enorme vertekening van de werkelijkheid natuurlijk. Het begin van de grote financiële crisis was in 2007/2008, met de grote staatssteunoperaties aan banken, en PIGS kwam in 2011 met de crisis rond Griekenland.

Ruben van Zwieten: Wat merken we nu nog van die kloof?

Joanne Kellermann: Die kloof is nu groter dan ooit. Terwijl ook in de zuidelijke landen veel gebeurd is. Spanje is op eigen kracht uit de crisis gekomen. Maar wat we hoopten, namelijk dat het langzaam weer goed zou komen, is niet gebeurd. Nu zien we in Italië een nieuwe regering die dreigt meer geld te gaan uitgeven. Binnen de EU is er meteen paniek, maar Italië heeft ons altijd versteld doen staan en ik denk het ze dat weer zal doen en dat het goed afloopt. Maar zeker is dat niet. Veel vervelender is dat die kloof weer volop op tafel ligt.

Ruben van Zwieten: Geldt dat voor meer landen dan Italië?

Joanne Kellermann: Nu staat Italië in de spotlight, maar Griekenland is natuurlijk ook nog niet klaar. De onderliggende oorzaak van de problemen daar is simpelweg nog niet opgelost. Het is pappen en nathouden geweest. Er zijn wel maatregelen noodzakelijk, hervormingen

nodig. Er is nog steeds geen economische groei in de zuidelijke landen, en ze kampen met enorme jeugdwerkloosheid, en toch moeten die landen op een of andere manier weer uit het dal zien te klimmen.

Ruben van Zwieten: Merkte je in de Single Resolution Board ook spanningen tussen mensen van verschillende nationaliteiten?

Joanne Kellermann: Zeker ja. De Single Resolution Board is een instituut dat mede tot stand kwam op initiatief van Jeroen Dijsselbloem, voor alle grote banken in de Eurozone. De achterliggende gedachte is dat niet de belastingbetaler moet bijspringen als een bank in nood komt, de 'bail out', maar dat de aandeelhouders en crediteuren van zo'n bank zelf betalen voor de oplossing, wat 'bail in' wordt genoemd. Daarvoor zijn nieuwe regels en wetten gemaakt, en de Single Resolution Board ziet erop toe dat alle 140 banken in het Eurogebied die volgen. De board bestaat uit zes leden, waarvan ik er een was.

Ruben van Zwieten: Uiteindelijk werd dat toen meer nationaal opgevat dan gedacht?

Joanne Kellermann: Klopt. Je ziet vaak dat Europese projecten beginnen met een Europese bedoeling, maar in spannende tijden wordt nationaliteit weer belangrijker dan de EU-gedachte. Wij Nederlanders zijn vaak geneigd om dat neutralere EU denken vast te houden, maar dat is vrij uitzonderlijk. Natuurlijk heb je een sterkere band met je eigen land, en daar heb je ook je netwerk. Daarom is het belangrijk dat er mensen uit verschillende landen in zo'n board zitten, die dan ook het contact met de achterban te houden. We begonnen met die zes mensen, en toen ik wegging was het een lopende organisatie met 300 mensen.

Ruben van Zwieten: Waarom ben je uiteindelijk vervroegd gestopt?

Joanne Kellermann: Ik was benoemd voor vijf jaar, maar toen ik halverwege ging kijken naar mijn horizon, mijn privé-omstandigheden en mijn professionele manier van werken realiseerde ik me dat wat ik daar inleverde niet in balans was met het plezier, de voldoening en de armslag die mijn werk mij bracht. Ik vond dus, om erop terug te komen, mijn tijd te kostbaar.

Ruben van Zwieten: Was die armslag echt teleurstellend?

Joanne Kellermann: Het was een moeilijke omgeving om mijn eigen ideeën hoe je zoiets op een goede en integere manier doet echt vorm te geven. Dat motiveert niet. De governance had onvoldoende checks & balances om negatieve persoonlijke voorkeuren op te vangen. Als board member was ik daardoor verantwoordelijk voor dingen waar ik niet achter stond maar waar ik ook niks aan kon veranderen.

Ruben van Zwieten: Wat is nu de stand van Brussel?

Joanne Kellermann: De uitdaging voor Europa is groter dan ooit. We hebben Brexit, een populistische regering in Italië, Griekenland dat nog niet in veilig vaarwater is; we hebben Polen, Hongarije en Slowakije waar de rechtstaat met voeten wordt getreden, er is een enorme vluchtelingencrisis gaande waar vooral Italië en Griekenland de dupe van zijn omdat de rest van Europa ze geen hulp biedt. Ook is er nog steeds de retoriek van Nederland en Duitsland dat er geen geld meer naar Griekenland en Italië moet. 'Complex' is een understatement. Tot nu toe hebben we gezien dat de werking van de Brusselse machine met de Europese Raad, bestaande uit de regeringsleiders, tot grootse dingen in staat is. Weliswaar traag, maar tot dusver lukte het de boel bij elkaar te houden. Ideaal is het niet, maar ook de VS, Japan en China hebben geen ideale systemen. De EU is een systeem, het is ons systeem, we zullen het ermee moeten doen. En tot nu toe zijn er gelukkig voldoende verstandige mensen geweest om het draaiende te houden.

Ruben van Zwieten: Wat zijn de verworvenheden van Europa? Wat zien Europeanen ervan? Veel dingen voel je er pas als ze er niet zijn. Lijkt dat ook voor Europa op te gaan?

Joanne Kellermann: Vrede, met een hoofdletter. Dat vergeten we weleens. Het is al 70 jaar vrede. We hebben het Europese continent gestabiliseerd. Ga maar eens kijken aan de grenzen van Europa, daar voelt vrede niet vanzelfsprekend. Maar waar Europa echt behoefte aan heeft is meer successen, zoals de roaming-tarieven, de Interrail-kaart voor elke Europeaan die 18 wordt en daarmee een maand gratis door Europa kan toeren. We moeten symbolen hebben die mensen echt voelen. En dan zijn er de echt grote dingen, zoals de vraag hoe Europa gaat laten voelen dat het mensen beschermt. De EU is te weinig zichtbaar, er zijn geen symbolen, zoals bijv. militairen met een Europees uniform. Mensen dragen geen truien met de Europese vlag omdat het niet leeft. Een groot succes van Europa is bijv. de privacywetgeving. De EU heeft strenge wetten die schandalen zoals dat met Cambridge Analytics onmogelijk maken. De hele wereld kijkt op dit punt naar de EU.

Ruben van Zwieten: We sluiten deze dialoog af en gaan aan tafel verder met elkaar in gesprek.